

EVLENMEDE MUTLAK BUTLAN SEBEPLERİ

Yrd. Doç. Dr. Fethi KILIÇ
AİBÜ İİBF
Kamu Yönetimi

GİRİŞ

Evlenme, tarafların karşılıklı olarak ve bizzat birbirleriyle evlenme iradelerini evlendirme memuru önünde açıklamalarıyla birlikte kurulmuş olmaktadır.ⁱ Her zaman evlenme böyle olumlu yönde olmayıp, bazı olumsuz şartları da beraberinde taşıyarak meydana gelmektedir. Bu tip evlenmelere sakat evlenmeler denir.

Kanun, kamu düzenini korumak amacıyla koyduğu evlenme şartlarındaki eksiklikleri mutlak butlan sebebi sayıyor.ⁱⁱ Evlenmenin mutlak butlanla batıl olmasını gerektiren sebepler M. K. madde 112'de (tahdidi) sınırlı olarak sayılmıştır. Bunlar :

- 1) Karı kocadan biri evlenme merasimi sırasında evli ise;
- 2) Karı kocadan biri evlenme merasimi kirası zamanında bir akıl hastalığı veya daimi bir sebep neticesi mümeyyiz değilse;
- 3) Karı koca arasında kanunen memnu bir derecede kan veya sıhriyet hısımlığı varsa.

1- EŞLERDEN BİRİNİN EVLENMENİN KURULMASI ANINDA DAHA ÖNCE EVLİ BULUNMASI

Eşlerden birinin veya her ikisinin evlenme merasiminin yapıldığı esnada başkasıyla evli bulunması yani önceki evlilik ikinci evlenmeye engeldir. Eski hukukta var olan birden fazla evliliği Medeni Kanun kabul etmemektedir. Medeni Kanuna göre tek kişi evliliği (bir kişi ile evlilik) öngörülmektedir. Önceki var olan evlilik daha sonrakinin yapılması için engeldir. Resmi memur evlenme merasiminden önce tarafların başkasıyla evli olup olmadığını incelemek ve böyle bir evliliğin varlığını tespit ederse, evlenme merasimini yapmamak zorundadır. Fakat gerek memurun saklaması gerekse şahsi hal sicilindeki düzensizlik yüzünden zaten evli olan bir kimsenin yeniden evlenmesi mümkün olabilir.ⁱⁱⁱ Bu şekildeki evlenmeleri yasa (ikinci evliliği) mutlak butlanla batıl etmektedir.

Evliliğin mutlak butlanla batıl olması, Borçlar hukukundaki mutlak butlanla batıl olan akitlerden farklı olarak, hakimın kararına kadar geçerli bir evliliğin hükümlerini doğurur (M. K. md. 124/II). Bu sorunun çözümlenmesi için ortaya çıkan özel meseleleri inceleyelim.

a) Medeni Kanunca ikinci evlenmenin mutlak olarak batıl sayıldığı evlilik, Medeni Kanunun yürürlüğe girmesinden sonraki evlenmeler bakımındandır. Eski hukuk zamanındaki birden fazla evlilikler geçerli olup iptal edilemez (Tatbikat Kanunu, m. 9). Bununla beraber eski hukuka göre evli olan kişilerin yeni hukuk zamanında birden fazla evlenmeleri mutlak butlan sebebidir.

b) İkinci evlilik ölüm veya boşanma ile sona ermişse; bu geçen süre içerisinde ikinci evlenme genel hükümler gereği mutlak butlanla batıldır. Bu evlenmenin batıl olduğunu hüküm altına M. K. m. 114-1 icabı “zail olan bir evlenmenin butlanı resen dava olunamaz” hükmü gereği ancak alâkadarlar tarafından hüküm altına alınabilir. Burada genel prensip M. K. m. 113’deki savcının re’sen butlan davasını açabilmesi hükmünden vazgeçiliyor.

c) İlk evlilik ölüm, boşanma veya sair bir sebeple (mesela butlanla) sona ermiş ise; bu halde durum ne olacaktır? İkinci evlilik sıhhat kazanacak mıdır? Burada birinci eşin ölümüyle sakatlık ortadan kalkacak mıdır? Bu sorulara eşin iyi niyetli veya kötü niyetli olmasına göre cevap vermek gerekecektir.

i) Eğer ikinci eş, iyi niyetli ise, yeni evlenme sıhhat kazanır. Evliliğin butlanını savcı ve alâkadarlar bile iddia edemez. (M. K. m. 114-3) Olayımızda ikinci kez evlenenle evlenen eşin, ilk evlilikten haberi olmaması ve olabilecek durumda bulunmaması lâzım ve kâfidir.

Bu evliliğin geçerliliği için ayrıca mükerrer evlenenin kötü niyetli yahut iyi niyetli olmasına bakılmaz. Yani onun niyeti sonucu değiştirmez. Yargıtay’a göre ilk evliliğin sona erdiği hallerde ikinci eşin iyi niyetinin – davanın özelliği gereği ikinci eşe ispat ettirilmesi gerekir, burada iyi niyetin karine olduğu kuralı işlemez.^{iv}

ii) İkinci eş, kötü niyetli ise yani bu akdi yaparken seçtiği eşin evli olduğunu biliyor veya bilmesi gerekiyorsa, birincisi son bulsa bile ikinci evliliğin butlanı yine devam eder.^v

d) İki evli olan eşin ölümüyle her iki evlilik de sona ermiş ise; bu olasılıkta problem mirasın kime düşeceği hususundadır. Eşlerden birincisi mi yoksa ikisi de mi mirasçı olacaktır? İkinci eş kötü niyetli ise bu tartışma dışında kalacaktır.

Şayet ikinci eş iyi niyetli ise M. K. m. 114/1'e göre zail olan bir evlenmenin butlanı resen dava olunamaz. Fakat alâkadarlardan her biri butlanı hüküm altına aldirabilir hükmü gereği alâkadarların bunu isteme hakkı olduğu görüşü ve "M. K. md. 114/3 evli iken yine evlenen bir kimsenin bu evlenmesine butlan hükmü verilmeden evvel vefat ve sair sebeplerle evvelki evlenme zâil olur ve yeni evlenmede diğer taraf hüsnüniyetli olursa butlana hüküm olunamaz" hükmü gereği ikinci evliliğin de sıhhat kazanacağı görüşleri mevcuttur. Tekinay bu görüştedir, Feyzioğlu ise aksi görüştedir.^{vi}

e) Gaiplik halinde iki evlilik: Gaiplik ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya çoktan beri kendisinden haber alınamayan bir kimsenin ölmüş sayılmasına mahkemece karar verilmiş olması halidir. Hakimin bu kararı hükmü ölüm kararıdır. Her karine gibi bunun da aksi sabit olabilir, bir gün olur gaipliğine hükmü olunan çıkıp gelebilir.

Gaiplik kararının alınması ile evlilik sona ermemektedir. Evliliğin sona ermesi için; evliliğin feshini ya gaiplik kararı ile birlikte ya da ayrıca talep ve dava etmek prensibi konulmuştur. Gaiplik ile ilgili ihtimalleri inceleyelim.

i) Sağ eş, evlenmenin feshi kararını aldıktan sonra bir başkasıyla evlenmiş, fakat bir süre sonra gaip eşi çıkagelmiş ise;

Bu ihtimale değişik hukuk sistemleri değişik cevap vermektedirler. Kilise hukuku eski evlenmeyi devam ettirip yeni evlenmeyi batıl sayıyor. Buna mukabil, Prusya hukuku yeniyi geçerli kabul ediyor. İsviçre hukuku ve bizde ikinci evlenme, gaip sonradan meydana çıksa bile geçerlidir. Gaibin dönmesi ikinci evlenmenin sıhhatine zarar getiremiyor.

ii) Sağ kalan eş, gaiplik kararıyla birlikte veya sonradan evlenmenin feshi kararını da almış; fakat bir başkasıyla henüz evlenmeden gaip dönüp gelmiş ise:

Bu takdirde gaip eşin durumu ne olacaktır? Arsebük,^{vii} bu takdirde evvelki evliliğin devam ettiği kanaatindedir. Çünkü demektedir "gaibin öldüğü zannına binaen fesih kararı verilmiştir. Hatası zahir olan

zanna (ise) itibar yoktur. “Mecelle md72” Ebul’ulâ Mardin’de aynı kanaattedir ve bunu gaipliğin özel bir hükmü olarak zikreder^{viii} çoğunluk aksi görüştedir. Gaibin eski eşi ile birleşebilmesi için aralarında yeniden evlenme akdi yapılması gerekir. Bu görüş çoğunluğun görüşüdür.

iii) Ölüm karinesinin ikinci evliliğe etkisi:

M. K. m. 30 uyarınca ölümüne muhakkak nazarıyla bakılmayı icap edecek bir içinde kaybolan ve fakat cesedi bulunamayan kimse hakkında en büyük mülki amirin isteği üzerine nüfus kütüğüne olmuş kaydı düşürülür. Bu sebeple siciline ölmüş kaydı düşürülen eşin ayrıca mahkemede evliliğin feshi kararını almaya gerek olmadan başkasıyla evlenebilir. Şayet hayattaki eş başkasıyla evlenmesinden sonra ölümüne muhakkak nazarıyla bakılan ve siciline ölmüş kaydı düşürülen eş çıkagelirse bu evlenmenin akibeti ne olacaktır? Olayımızda ikinci evlilik iptal edilmelidir. Çünkü evlilik nüfus kütüğündeki ölü kaydı ile değil gerçek ölüm ile sona erer.^{ix}

f) Birden fazla evlilik ile ilgili ihtimaller:

i) Kendi kanunlarında birden fazla kadınla evlenmeye müsaade ettiği yabancıların yurdumuzda ikinci bir evlenme yapıp yapamayacakları; bu gibi şahıslar bir kişi ile evli iseler memleketimizde ikinci bir evlenme akdi yapamazlar. Fakat kendi ülkelerinde kendi yasalarına uygun şekilde yaptıkları evlenmeler bizde de geçerlidir. Bu ihtimalin aksi ise kabul olunamaz. Yani Türkiye’de evli bulunanın birden fazla evliliğe müsaade eden ülkedeki ikinci evliliği kanunumuza göre hiçbir hüküm ifade etmez.

ii) İlk evliliği sona erdiren boşanma ilâmının “iade-i muhakeme” yoluyla ortadan kalkmış olması durumu:

Birinci eşinden boşanmış ve bir başkasıyla evlenmiş olan şahıs ilk eşinin usulüne uygun açıp, olumlu biçimde sonuçlandığı muhakemenin iadesi davasıyla boşanma hükmü ortadan kalkarsa ortaya iki evlilik durumu çıkmış olur. Böyle ihtimalde dirilen ilk evlilik mi; yoksa bunu ortadan kaldıran kesinleşmiş bir boşanma ilamından sonra ve iyi niyetle yapılmış ikinci evlilik mi geçerli sayılacaktır? Tekinay iade-i muhakeme kararına rağmen ikinci evliliğin geçerliliğini koruyacağı görüşündedir.^x Yargıtay 2. Hukuk Dairesi ise ikinci eşin iyi niyetli olup olmamasına da bakmaksızın boşanma hükmünün

yargılamanın iadesi yoluyla ortadan kalkması üzerine ikinci evliliğin hükümsüz hale geldiği görüşündedir.^{xi} Kanaatimizce ikinci evlilik geçerlidir. Bu amaca daha uygundur.

2- Evlenme akdi esnasında akıl hastası olmak veya temyiz kudretinden devamlı olarak yoksun bulunmak

Medeni Kanun m. 112/2'ye göre "karı kocadan biri evlenme merasiminin icrası zamanında bir akıl hastalığı veya daimi bir sebep neticesi mümeyyiz değilse" evlenme mutlak butlanla sakatlanmış olur.

Evlenmek isteyen erkekle kadından biri temyiz kudretinden yoksun ise bu hal ister devamlı ister geçici bir sebepten ileri gelsin evlenme ehliyetini kaldırdığından evlenmeye izin verilemez (M. K. m. 89). Fakat evlenme merasimi yapılırken eşlerden birinin temyiz kudretine sahip olmadığı sonradan anlaşılırsa; eğer temyiz kudretinin yokluğu devamlı bir sebepten ileri geliyorsa evlenme mutlak butlanla sakattır. Geçici bir sebebe dayanıyorsa nispi butlan hali meydana gelir (M. K. m. 112/2 ve m. 114/2). Temyiz kudretinden yoksunluk ile akıl hastalığı kavramı birbirinin aynı değildir. Akıl hastalığının evlenme engeli olarak belirtilmesi tarafların çıkarını korumak için değil, neslin geleceği, toplumun çıkarı ve sağlığının korunması içindir. Bundan dolayı akıl hastalığının evlenme engeli olarak kabul edilebilmesi için onun evlilik birliğine zarar verecek ve irsen çocuklara geçebilecek bir nitelik taşıması lazım gelmektedir. Hakim doktor raporunu aldıktan sonra isteklinin durumunu tespit edecektir.^{xii} Ayrıca Umumi Hıfzısıhha Kanunu m. 123'de akıl hastalığının evlenme engeli olarak ayrıca saymaktadır.

Doktor raporu ile akıl hastalığı kesinleşince hastalık geçmedikçe evlenemeyecektir. Eğer evlenmiş ise bu evlenme mutlak butlanla batıl olacaktır. M. K. m. 112/2 Ancak akıl hastalığı hakim evliliğin butlanını hüküm altına alıncaya kadar iyileşirse mutlak butlan nispi butlana dönüşür.

Daima temyiz kudretinden yoksun olan kişilerin evlenmeleri de mutlak butlanla batıl sayılmıştır. Aynı şekilde evliliğin butlanı hükmünde hakim tarafından hüküm altına alınmadan önce temyiz kudretinden devamlı yoksunluk hali ortadan kalkarsa mutlak butlan hali nispi butlana dönüşür. Eğer temyiz kudretinden yoksunluk hali geçici ise

(sarhoşluk ve ipnotizma gibi hallerde) evlenme esasen nispi butlanla sakattır; bu durumdaki eş temyiz kudretine kavuşur kavuşmaz fesih davasını, fesih sebebini öğrendiği tarihten itibaren 6 ay ve herhalde evlenmeden itibaren 5 yıl içerisinde açabilir. Bununla beraber akıl hastalığı veya temyiz kudretinden daimi yoksunluk hallerinin mahkeme evliliğin butlanına hüküm verilmeden önce geçmesi sebebiyle mutlak butlanın nispi butlana dönüşmesince feshin derhal istenilmesi gerekir.

3- HISIMLIK

Aralarında, evlenmeye engel olacak derecede yakın kan hısımlığı veya sihri hısımlık bulunan kimselerin evlenmeleri mutlak butlanla sakatlanmış olur. Buna mukabil “akdi hısımlık” dediğimiz evlat edinme bağından doğan engellere rağmen yapılan evlenmeler batıl olmaz. (m. 121) Evlatlıkla evlat edinen her nasıl evlenmişlerse sadece evlat edinme bağı sona erer.

M. K. m. 92/1’e göre “nesep sahih olsun olmasın usul ve füru arasında” evlenmek memnudur. Bu kimseler birbirinin kan hısımlarıdır, ya birbirinin sulbünden veya müşterek bir sulpten gelmektedirler. Evlenme yasağında sahih nesep, sahih olmayan nesep ayrımı gözetilmemiş, sadece çocuğun fiilen kimden olduğuna bakılmıştır.

M. K. m. 92/2’e göre “sihriyet hısımlığını doğurmuş olan evlenme feshedilmiş veya vefat yahut boşanma ile zail olmuş ise bile, karı ile kocanın usul ve füru ve koca ile karının usul ve füru arasında” evlenme yasaktır. Sihri hısımlar arasında ancak usul füru arasında evlenme caiz değildir. Civar sihri hısımlar evlenebilirler.

Medeni Kanunumuzun İsviçre’den alınışı sırasında süt kardeş ve süt annelerle evlenme yasaklanmış fakat bu hüküm sonradan kaldırılmıştır. Bu İslâm Hukukuna göre bir evlenme engelidir.

4- MUVAZAALI EVLENMELER

Normal bir karı-koca hayatı istenmeden, evlenmenin sağladığı bazı hukuki imkanları elde etmek için yapılan evlenmelerdir. Özellikle bir devletin uyrukluğuna geçebilmek için yerli vatandaşlarca yabancılar arasında muvazaalı evlenmelere rastlanır. Bu evlenmelerin geçerli olup olmadıkları tartışmalıdır.

Borçlar Hukuku alanında muvazaalı akitler batıldır. Çünkü hukuki işlemin en önemli unsuru olan iradeler dışarıya yansıyan bildirimlere uymamaktadır. Gerçek iradelere uymayan bildirimlerle yapılan işlemin geçerli sayılması Borçlar Hukukunun prensiplerine uymaz. Acaba muvazaalı evlenmeler için de aynı şey söylenebilir mi?

Çeşitli hukuk düzenlerinde genel olarak muvazaalı evlenmeleri yasaklayan veya batıl sayan bir kanun metni yoktur. İngiliz kanun koyucusu muvazaalı evlenmeleri batıl saymaktansa kendiliğinden İngiliz uyrukluluğuna geçmesi usulünü kaldırmakla yetinmiştir.

Yargıtay'ın kökleşmiş içtihadına göre Türk Medeni Kanunu açısından evlenmenin muvazaalı sebebiyle iptali söz konusu olamaz. Güdülen amaç ne olursa olsun, hatta taraflar gizli bir sözleşme ile bunun geçersizliğini tespit etmiş olsalar bile evlenme geçerli kalır.^{xiii}

İPTAL DAVASINDA YARGILAMA USULÜ

1) Yetkili ve Görevli Mahkeme

İptal davalarında yetkili ve görevli mahkeme davacı eşin ikâmetgahının bulunduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesidir. Eğer davacı, eşlerden biri değilse HUMK. 9'daki hükümler uygulanır. Yetkili ve görevli mahkeme davalının ikâmetgahının bulunduğu yerin asliye hukuk mahkemesidir.

2) Uygulanacak Yargılama Usulü

M. K. 128 uyarınca iptal davalarında uygulanacak yargılama usulü boşanmadaki usulün aynıdır (M. K.137-150).

İPTAL KARARININ SONUÇLARI

Hakim tarafından verilen iptal kararı, bozucu yenilik doğuran bir karar olup evliliğe son vermektedir. İptal kararı önceye etkili olmayıp ancak kesinleşmesi ile birlikte bu andan başlayarak ilerisi için sonuçlarını yaratır. Bu ana kadar geçerli bir evlenmenin sonuçları kural olarak meydan gelir. Bu evlenmeden doğan çocuklar evlilik içi nesebi çocuklardır (M. K. 125/1) .

NOTLAR :

- i B. Köprülü – S. Kaneti, *Aile Hukuku*, İst, 1985-86, s. 121.
- ii S. Selahattin Tekinay, *Aile Hukuku*, İst, 1986, s. 122.
- iii Tekinay, *Aile Hukuku*, s. 124.
- iv Geniş bilgi için bkz. F. Necmettin Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, İst, 1979, s. 118.
- v a.g.e., s. 118.
- vi Feyzioğlu, a.g.e., s. 119, dipnot 31.
- vii İ. Arsebük, *Aile Hukuku*, s. 613.
- viii E. Mardin, *Aile Hukuku Ders Notları*, 1941-42.
- ix Tekinay, a.g.e., s. 121.
- x Tekinay, a.g.e., s. 121.
- xi Yargıtay, 2. HD'nin 3.7.1975 gün ve 4873/5979 sayılı karar için bkz. (ABD-1975/1, s. 759).
- xii Feyzioğlu, a.g.e., s. 126.
- xiii Yargıtay, 2. HD 11.4.1974, 1315/2185, YKD, cilt. 3, sayı 9, s. 1216-1217.